

GWRTHWYNEBU CAETHWASIAETH Y MUDIAD DIDDYMU

OPPOSING SLAVERY THE ABOLITION MOVEMENT

► Cefnogodd Iolo Morgannwg y boicot o nwyddau a gynhyrchid gan gaethweision. O'i siop yn Y Bontfaen gwerthai "Felysion Dwyrain India, heb eu llygru gan waed dynol" yn unig.

► Iolo Morgannwg supported the boycott of slave-produced goods. From his shop in Cowbridge he sold only "East Indian Sweets, uncontaminated with human gore".

Llyfrgell Genedlaethol Cymru/National Library of Wales

The abolition movement in Britain grew out of the 'Committee for Abolition of the African Slave Trade' which was formed in 1787. Its leaders were William Wilberforce, Thomas Clarkson and Granville Sharp.

The Welsh attitude to the campaign varied. Many people depended on the slave trade for their livelihoods, either directly or indirectly. Others, aware that their local landlord owned slaves in the West Indies, were reluctant to condemn the trade publicly. Many more people simply did not know about slavery, or care about the enslavement of foreign people thousands of miles away.

But many people did support abolition, and some were very vocal about their opposition to the trade. They included the bard Edward Williams (Iolo Morgannwg, 1747-1826), and Baptist minister Morgan John Rhys (1760-1804), from Llanbradach. Women played an important role in anti-slavery committees and even boycotted sugar from the West Indies when they were shopping.

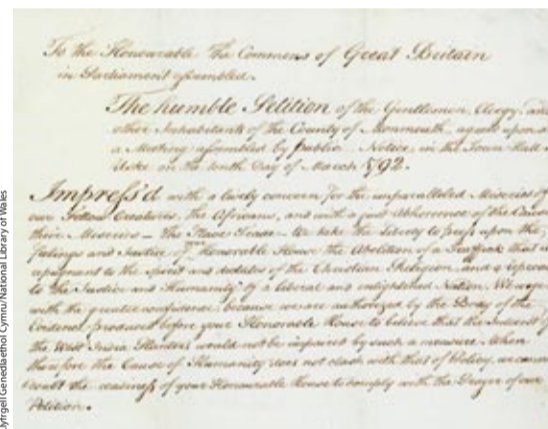
In 1807 the British Parliament finally passed an act to ban the transport of people from Africa to the colonies.

Tyfodd y mudiad diddymu ym Mhrydain o'r Pwyllgor ar gyfer Diddymu Masnach Caethweision Affrica a ffurfiwyd ym 1787. Ei arweinwyr oedd William Wilberforce, Thomas Clarkson a Granville Sharp.

Roedd agwedd y Cymry at yr ymgyrch yn amrywio. Roedd llawer o bobl yn dibynnu ar y fasnach am eu bywoliaeth, naill ai'n uniongyrchol neu'n anuniongyrchol. Roedd eraill, gan wybod bod eu landlord lleol yn berchen ar gaethweision yn India'r Gorllewin, yn amharod i gondemnio'r fasnach yn gyhoeddus. Roedd nifer mwy o bobl yn gwybod dim o gwbl am gaethwasiaeth nac yn poeni am gaethiwo pobl estron filoedd o filltiroedd i ffwrdd.

Ond roedd llawer o bobl yn cefnogi diddymu, ac roedd rhai'n mynegi'u gwrthwynebiad i'r fasnach yn gryf iawn. Yn eu plith roedd y bardd Edward Williams (Iolo Morgannwg, 1747-1826) a Morgan John Rhys (1760-1804) o Lanbradach, gweinidog gyda'r Bedyddwyr. Roedd menywod hefyd yn chwarae rhan bwysig mewn pwyllgorau gwrth-gaethwasiaeth, a byddent hyd yn oed yn boicotio siwgr o India'r Gorllewin wrth siopa.

O'r diwedd, ym 1807, pasiodd Senedd Prydain ddeddf i wahardd mynd â phobl o Affrica i'r trefedigaethau.

Llyfrgell Genedlaethol Cymru/National Library of Wales

► Dyma un o'r 21 o ddeisebau a anfonwyd o Gymru yn ystod cam cyntaf yr ymgyrch Ddiddymu ym 1792. Fe'i hanfonwyd o Frynbuga, Sir Fynwy.

► This is one of the 21 petitions sent from Wales during the first phase of the Abolition campaign in 1792. It was sent from Usk in Monmouthshire.

► Ysgrifennwyd y *Short History of the African Slave Trade* hwn yn Saesneg gan William Fox. Fe'i troswyd i'r Gymraeg gan Edward Barnes, gweinidog gyda'r Methodistiaid o ogledd ddwyrain Cymru. Roedd hefyd yn argymhell peidio â defnyddio siwgr a rym a gynhyrchid gan gaethweision.

► This *Short History of the African Slave Trade* was written in English by William Fox. It was translated into Welsh by Edward Barnes, a Methodist minister from north-east Wales. It also advocated abstaining from slave-produced sugar and rum.

Archifys at Llyfrgell Gwyneg, Prifysgol Cymru, Bangor/Archives and Welsh Library, University of Wales, Bangor

Munud i feddwl

A fydddech chi'n rhoi'r gorau i ddefnyddio rhywbeth fel protest? Yn y 1980au, gwrthododd llawer o bobl brynu afalau a nwyddau eraill o Dde Affrica i gefnogi'r mudiad gwrth-apartheid.

Think about it

Would you stop using something as a protest? In the 1980s many people refused to buy apples and other goods from South Africa in support of the anti-apartheid movement.

Geirfa

Y Mudiad Diddymu – Grwpiau, cymdeithasau ac unigolion a oedd am weld diwedd ar gaethwasiaeth.
Boicotio – Gwrthod prynu cynnyrch neu ddefnyddio gwasanaethau corff rydych yn anghytuno â'i bolisiau.

Glossary

Abolition Movement – Various groups, societies and individuals who all wanted to see an end to the practice of slavery.
Boycott – Refusing to buy the products or use the services of an organisation whose policies you disagree with.

GWRTHWYNEBU CAETHWASIAETH DIWEDD AR Y FASNACH A RHYDDHAU'R CAETHWEISION

8

OPPOSING SLAVERY THE END OF THE TRADE AND EMANCIPATION

Er nad oedd yn gyfreithlon i longau Prydeinig gludo pobl o Affrica i Dde a Gogledd America ar ôl 1807, roedd prynu neu bod yn berchen ar gaethweision yn y trefedigaethau'n dal yn gyfreithlon.

Aeth Thomas Clarkson, un o arweinwyr y mudiad diddymu, o amgylch Cymru ym 1824 i berswadio pobl i gefnogi'r ymgyrch dros ryddhau caethweision. Ni chafodd gefnogaeth ym mhob man. Yn y Gogledd, roedd cefnogwyr teulu pwerus y Pennantiaid yn ei wrthwynebu'n chwyrn. Roedd y teulu wedi buddsoddi'r arian roeddent wedi'i wneud yn Jamaica yn y chwareli llechi lleol a oedd yn cyflogi llawer o bobl.

Mae'n sicr fod y mudiad diddymu wedi chwarae rhan bwysig ym mhenderfyniad y llywodraeth i ryddhau caethweision. Ond yn ddi-amau, roedd gwrthsafiad y caethweision eu hunain hefyd yn ffactor oedd yr un mor bwysig. Bu'r gwrthryfeloedd yn y trefedigaethau yn hwb i'r gefnogaeth ym Mhrydain i roi diwedd ar gaethwasiaeth.

Ym 1834, diddymwyd caethwasiaeth o'r diwedd yn yr Ymherodraeth Brydeinig.

▶ Roedd Leonard Parkinson yn gapten marwn fu'n brwydro yn erbyn Prydain yn Jamaica ym 1795-6. Ar ôl cael ei ddal gan y gelyn, fe'i cymerwyd i Nova Scotia (sydd bellach yng Nghnada) cyn dychwelyd i Sierra Leone yn Affrica yn ddyd rhydd ym 1800

▶ Leonard Parkinson was a maroon captain who fought the British in Jamaica in 1795-6. After his capture he was taken to Nova Scotia (now in Canada) and eventually returned to Sierra Leone in Africa in 1800, a free man.

◀ Mae'r llun yn y llyfr hwn o 1828 yn rhoi awgrym o'r gwaith cynyddol a wneid gan weinidogion anghydfurfiol yn India'r Gorllewin i hyrwyddo ryddhau caethweision. Mae teulu o gaethweision sydd wedi eu ryddhau yn gafael mewn Beibl mawr wrth i wawr newydd dorri.

◀ This book illustration from 1828 hints at the increasing work by non-conformist ministers in the West Indies to promote emancipation of slaves. A freed slave family hold a large bible as a new dawn breaks.

◀ Thomas Clarkson (1760-1846).

◀ Mae'r dyddiadur hwn yn cofnodi'r daith fawr olaf o amgylch Prydain gan Thomas Clarkson i ennyn cefnogaeth ymysg y werin i ddiddymu caethwasiaeth yn llwyr. Yma mae'n cofnodi ymweliadau i'r Bala, Corwen a Dolgellau yn Awst 1824.

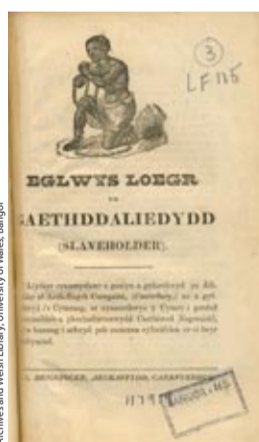
◀ This diary records the last great tour of the Britain by Thomas Clarkson to generate popular support for the total abolition of slavery. Here he records visits to Bala, Corwen and Dolgellau in August 1824.

Although it was illegal for British ships to transport people from Africa to the Americas after 1807, it was still legal to own or purchase slaves in the colonies.

Thomas Clarkson, a leader of the abolition movement, toured Wales in 1824 to raise support for the emancipation (setting free) of slaves. His progress did not meet with support everywhere. In north Wales he faced great opposition from the supporters of the powerful Pennant family. The family had invested the money they had made in Jamaica into local slate quarries, which employed many people.

The abolition movement certainly played an important role in the British government's decision to emancipate slaves. However, there is no doubt that the resistance of the slaves themselves was an equally important factor. Rebellions in the colonies encouraged support in Britain for the end of slavery.

In 1834, slavery was finally abolished in the British Empire.

◀ *Eglwys Loegr y Caethdaliedydd*. Cyhoeddwyd y pamffledyn hwn gan Charles Stuart yn y 1830au cynnar. Roedd yr eglwys yn berchen ar lawer o blanhigfeydd a chaethweision yn India'r Gorllewin hyd nes y cafodd caethwasiaeth ei diddymu'n llwyr ym 1834. Roedd hyn yn cythruddo arweinwyr anghydfurfiol y mudiad diddymu yn arbennig.

◀ *The Church of England is a Slaveholder*. This pamphlet by Charles Stuart was published in the early 1830s. The Church owned many plantations and slaves in the West Indies until slavery was fully abolished in 1834. This particularly annoyed the mainly non-conformist leaders of the abolition movement.

Munud i feddwl

Fydech chi'n ddigon ymroddedig i ymgyrchu'n erbyn rhywbeth am 27 o flynyddoedd pe baech yn meddwl ei fod yn anghywir?

Think about it

Would you be committed enough to campaign against something for twenty seven years if you thought it was wrong?

Geirfa

Gwrthryfel – Gwrthwynebiad wedi'i drefnu i'r rheiny sydd mewn awdurdod neu ymdrech i'w disodli.

Glossary

Rebellion – Organised opposition to those who are in authority or an attempt to overthrow them

GWRTHWYNEBU CAETHWASIAETH DIDDYMU CAETHWASIAETH YN YR UNOL DALEITHIAU

9

OPPOSING SLAVERY ABOLISHING SLAVERY IN THE UNITED STATES

Roedd llawer o gymdeithasau gwrth-gaethwasiaeth wedi'u sefydlu ledled Cymru yn ystod yr ymgyrch i diddymu caethwasiaeth rhwng 1807 a 1834. Yn y degawdau ar ôl 1834, trodd eu sylw at bwnc caethwasiaeth yn yr Unol Daleithiau.

Unwaith eto, aeth pobl Cymru ati i drefnu cyfarfodydd protest ac i gyflwyno deisebau i'r Senedd. Daeth nifer o gaethweision a oedd wedi ffoi oddi wrth eu meistri i Gymru i annerch y cyfarfodydd cyhoeddus hyn. Yn eu plith roedd Henry Box Brown, Frederick Douglass a William Craft.

Yn UDA, roedd Cymry a oedd wedi mynd yno i fyw ar flaen y gad yn y frwydr i diddymu caethwasiaeth. Un o'r rhain oedd Robert Everett o Sir y Fflint, gweinidog gyda'r Annibynnwyr, a oedd wedi ymfudo i Utica, yn Nhalaith Efrog Newydd ym 1823. Everett oedd yn gyfrifol am droi barn y gymuned Gymraeg drwy ei gyhoeddiadau *Y Cenhadwr Americanaidd* a *Y Dyngarwr*.

Ar ddiwedd Rhyfel Cartref America ym 1865, diddymodd Cyngres America gaethwasiaeth yn yr Unol Daleithiau. Roedd Cymru yn dal i groesawu cyn-gaethweision a fyddai'n teithio o gwmpas y wlad yn codi arian ar gyfer rhaglenni addysgol yn America.

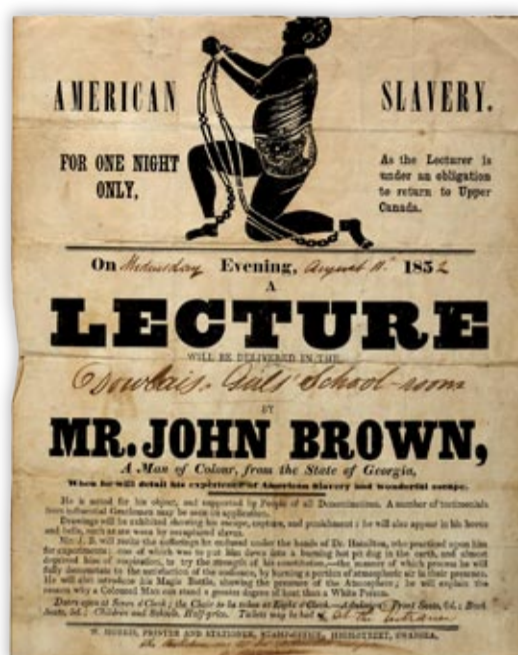
◀ Roedd nofel Harriet Beecher Stowe *Uncle Tom's Cabin* yn llyfr allweddol i'r mudiad diddymu caethwasiaeth yn America. Cynhyrwyd o leiaf ddau gyfieithiad Cymraeg o'r llyfr o fewn blwyddyn i'w gyhoeddi ym 1852.

◀ Harriet Beecher Stowe's novel *Uncle Tom's Cabin* was a key text for the movement for abolition of slavery in America. At least two Welsh translations of the book were made within a year of its publication in 1852.

▲ Roedd taleithiau gogleddol UDA wedi diddymu caethwasiaeth erbyn 1804 ond yn y taleithiau deheuol parhaodd yn gyfreithiol tan ar ôl Rhyfel Cartref 1861 i 1865.

▲ The northern states of the USA had abolished slavery by 1804 but in the southern states it remained legal until after the Civil War of 1861 to 1865.

Ampwedd Cymru - National Museum Wales

◀ Cynhyrwyd y poster hwn yn Abertawe ar gyfer taith ddarlithio gan gaethwas wedi ei ryddhau yn ymgyrchu dros diddymu yn Unol Daleithiau'r America. Mae'n defnyddio copi amrwd o ddelwedd Josiah Wedgwood o "gaethwas yn penlinio" a berthynai i 1788.

◀ This poster was produced in Swansea for a lecture tour by a freed slave campaigning for abolition in the United States of America. It uses a crude copy of Josiah Wedgwood's "kneeling slave" image of 1788.

Many local anti-slavery societies had been established across Wales during the campaign to abolish slavery between 1807 and 1834. In the decades after 1834, they turned their attention to the issue of slavery in the United States.

Once again, Welsh people organised protest meetings and presented petitions to Parliament. A number of fugitive slaves including Henry Box Brown, Frederick Douglass and William Craft visited Wales and addressed these public meetings.

In the USA, settlers from Wales were in the front line in the battle to abolish slavery. One example was Robert Everett, a Congregationalist minister from Flintshire, who emigrated to Utica, New York in 1823. Everett was responsible for mobilising opinion against slavery amongst the Welsh community through his publications *Y Cenhadwr Americanaidd* and *Y Dyngarwr*.

At the end of the American Civil War in 1865, the American Congress abolished slavery in the United States. Wales continued to welcome ex-slaves who toured the country raising money for educational programmes in America.

Munud i feddwl

Un o'r ffyrdd mwyaf grymus i ddeall digwyddiad yw clywed stori rhywun sydd wedi byw drwy'r profiad. Ydych chi erioed wedi clywed stori bersonol gan rywun sydd wedi gwneud i chi feddwl?

Think about it

One of the most powerful ways to understand an event is to hear the story of someone who has lived through it. Have you ever heard someone's personal story which has made you think?

Geirfa

Ffoi – Rhedeg i ffwrdd oddi wrth y gyfraith neu oddi wrth amgylchiadau annioddefol.

Ymfudo – Gadael eich mamwlad i fyw mewn gwlad wahanol.

Glossary

Fugitive – A person who is running away from the law or from unbearable circumstances.

Emigrate – To leave your homeland to settle in a different country.